

„Nem, az nem lehet”

A rendszerváltás ikonikus lapja, az 1992 óta havilapként megjelenő *Hitel* 2005 óta minden februárban tematikus számmal jelentkezik. Az első ilyen szám a szomorúan katartikus 2004. december 5-ei népszavazással foglalkozott. Olyan értelmiségiek értékelték az értékelhetetlent, és próbálták keresni a kibontakozás útját határon innen és túl, mint Csoóri Sándor, Duray Miklós, Sütő András, Lászlóffy Aladár, Dobos László, Dudás Károly, Vári Fábián László, György Attila, Magyar Lajos, Fekete Gyula, Kodolányi Gyula, Tőkéczi László, Ablonczy László, Czako Gábor, Domokos Mátyás, Nagy Gáspár, Ács Margit, Alföldy Jenő, Márkus Béla, Görömbei András, Bertha Zoltán, N. Pál József, Száraz Miklós György, Mórocz Zsolt vagy Szabó István püspök. Tizenöt év elteltével is érdemes felidézünk Csoóri Sándor főszerkesztő esszéjének záró gondolatait, amellyel most mi is fejet hajtunk azok előtt, akik az elmúlt évtizedekben külhonban megtartották magukat magyarnak, gyarapítva a mindenkori közös haza értékeit.

Csoóri Sándor

Nem, az nem lehet¹

[...] Annak az érzékeltetésére, hogy mennyire egyszerű kérdésre kellett volna válaszolnunk december 5-én, egy régi, de ma is érvenyes történetet mesélek el.

A történet 1954-ben esett meg velem. Fiatal író voltam ekkor, s a Nagy Imre kormányprogramját is megelőző verseim miatt afféle nagy jövő előtt álló csodabogár. Még könyvem se volt, de József Attila-díjam igen, s a díj mellé egyéb kedvezmények is odacsapódtak. Például az a megtiszteltetés ért, hogy 1954 augusztusában Bölöni György és Móricz Virág mellett tagja lehettem annak a Romániába induló íróküldöttségnek, amelyet, tudomásom szerint, az 1947-es párizsi békeszerződés után először hívtak meg a románok. A fogadtatásunk pazar volt,

osztályon felüli. Lent, Mamaiában, a királyi üdülőben laktunk, a Fekete-tenger ott csillogott és játszadozott háromszáz méterre tőlünk. Nekem az első tengerem, az első külföldi utam, semmit se tudtam Romániáról, se Erdélyről - leszámítva, amit a gimnázium első esztendeiben tanultam róla -, egyszerűen világfi voltam, és madarat lehetett volna velem fogatni. Bölöni Györgynek már a könyökén jött ki Európa, a tenger is, a rengeteg íróval, költővel, festővel elfogyasztott díszebéd, s egyszer, váratlanul, azzal állt a vendéglátóink elé, hogy ő Szilágysomlyón született, és szeretne elmenni gyerekkora városába, ezen kívül Ady szülőfalujába, Érmindszentre is. Ártatlan kérése szabályos bombarobbanás volt. Magyarok Erdélybe, a román visszacsatolás után? Egyhetes színpalak mögötti dráma játszódott le körülöttünk és velünk, míg végre Groza Péter közbenjárására megengedték, hogy átmelessünk Transzilvániába. Előbb persze, meghívtak minket az augusztus 23-ai nemzeti

¹ *Hitel*, 2005. február, [3–11] 10–11.

Csoóri Sándor könyvét dedikálja a Vörösmarty téri Ünnepi Könyvhéten, 2010. június. Wikimedia Commons / Vadaro

ünnepükre, a kiugrás napjára, amely miatt visszavehették tőlünk Észak-Erdélyt is.

Egy ismeretlen világ tárult ki előttem. Voltam Marosvásárhelyen, Szebenben, Kolozsváron, Kalotaszeg sok-sok falujában, mielőtt Érmindszentre elindultunk. Emlékszem, benéztünk Csucsára is, a Boncza-kastélyba. Bölöni György és Móricz Virág emlékeikkel és testi jelenlétükkel olyan közel hozták hozzám a magyar irodalom két óriását, hogy szinte kivert a láz a belső izgalmaktól.

Az autónk kissé viharvert járgány volt, második világháborús maradék, de akkoriban többnyire csak ilyen kocsik szaladgáltak Magyarországon és Romániában is.

Már csak húsz-huszonöt kilométerre lehettünk Ady falujától, amikor a konflisnak is beillő autónk püffent egyet és leállt. Gyönyörű augusztusvégi nap sütött, a szilvafák illatoztak, és roskadoztak a terhüktől, s mi ott álltunk egy falu utcáján tehetetlenül, mint egy szentkép mellékalakjai. Fogalmunk se volt, honnan pottyantna elénk egy szerelő? A sofőr világgá indult. Én pedig körülnézni a faluban.

Az egyik ház udvarán nyolc-tíz szilvafa is álldogált teli muskotályos szilvával. Egy asszony szedegette alóluk a kötényébe a lehullott szemeket.

A falu magyar falu volt.

Beköszöntem az asszonynak.

- Jó napot kívánok, lehet-e szilvát vásárolni?

- Csak azt lehet. Én már nem vagyok eladó. Jöjjön be, kedves!

Belépek az udvarra.

- Nézzen csak körül, milyen istenáldása itt minden - mondja az asszony. - Tavaly ilyenkor koldusok voltak a fák, most meg szakadnak le az ágaik. Szakítson róluk bátran, és szeresse a mi szilvánkat.

Egyszerre kettőt is leszakítok. Az egyiket ketté harapom, és elismerően bólogatok. A negyvenöt-ötven körüli nő örül az elismerésnek, miközben jó erősen fogja a köténye csücskét. Nehogy a földről fölszedett szilvaszemek kipotyogjanak belőle.

- Szabad-e megtudakolnom, mi járatban érkezett ide, a mi kis falunkba?

- Érmindszentre mennénk, Ady Endre szülőházát megnézni, de elromlott az autónk és itt kell addig vesztegelnünk, amíg megjavítják.

- Segítse magukat a jószerencse. Messziről jöttek?

- Kolozsvárról.

Megmelegszik a tekintete.

- Odavalósiak talán?

- Nem. Kolozsváron is csak vendégek vagyunk. Magyarországról jöttünk.

Az idáig beszédes asszony hirtelen megdermed.

- Nem, az nem lehet! Ide onnan már nagyon régóta nem jött senki.

Világon kívüli szemeivel már átnéz rajtam is.

- Nem, az nem lehet - ismétli el újra a mondatot, de már nem is nekem, nem is magának.

Zavaromban mi mást tehettem, minthogy a zakóm belső zsebéből elővettem magyarországi útlevelemet, hogy higgyen nekem. Ettől végképp megnyílt a föld alatta. S mint aki már nem is azt látja, amit valójában lát, szinte öntudatlanul engedte el köténye csücskét, és mindkét kezével teljesen betemette az arcát, s olyan zokogás szakadt ki belőle, mint amelyet a gyász legnehezebb pillanataiban él át az ember.

Nem tudtam szólni hozzá. Szétgurult szilváit kezdtem egyenként összeszedni a földről, és tudtam, hogy véglegesen megváltozik az életem.

Meg is változott.

Az eltelt ötven év alatt sokféle kín, szégyen, létfilozófiai eszme, politikai gondolat söpört át rajtam, de ennek a szilágysági asszonynak a zokogását nem halványította el bennem semmi. Ott volt ez a fájdalom bennem, ahol József Attila utolsó verseinek a fájdalma lakozott, és lakozik most is. És amikor 2004. december 5-én százféle gondot, aggodalmat, politikai veszedelmet osztottak és szoroztak baloldali politikusok, illetve értelmiségiek, én a szétgurult szilvák és a lét legmélyéről fölszakadt zokogás miatt szavaztam minden határon kívül élő magyar állampolgárságára igennel. És ezért kellett volna a magyar kormány minden tagjának, a felelős magyar miniszterelnöknek is igennel szavazniuk. Megbocsáthatatlan bűnt követtek el!

Aki hallja szavaimat, adja át nekik.